

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

О. М. МАСЛІЙ

Не тільки вища військова школа, але й загалом Збройні Сили України сьогодні перебувають у стані вирішального етапу реформування військової справи від часів успадкування формату військової галузі суспільства Радянського Союзу. За минулий (більш як 20-річний) термін самостійного розвитку пройдено складний шлях важких випробувань, виникнення і розвитку нових ідей та тенденцій, які виникали, приймалися «на озброєння», а нерідко бувало, відкидалися в результаті перевірки часом в умовах і досі нестабільного економічного становища країни і драматичного ходу військово-політичних подій.

Між тим, постійне завдання, поставлене перед системою військової освіти України, незмінне – досягти такого рівня професійної компетентності і практичної підготовки військових фахівців, який був би адекватним конкретним вимогам сучасної Воєнної доктрини України [1] – створення Збройних Сил, здатних із використанням найсучаснішого озброєння і в складі оптимально обмеженого за чисельністю війська з достатньою ефективністю стримувати агресивні наміри будь-якого противника.

Відомо, саме комплексний (інформаційно-культурний, економічний, технологічний, політичний, ідеологічний) стан суспільства, визначеність його завдань і цілей, а також успішність їх реалізації на світовій арені значною мірою визначає успішність реалізації різноманітних вимог сучасної воєнної доктрини будь-якої держави. Але в умовах сучасної світової економічної кризи і політичної нестабільності неможливо очікувати, аби держава досягла належного комплексного стану. Збройні Сили завжди мають основним своїм завданням підтримувати свою найвищу можливу боєздатність за будь-яких умов. Велику роль у його реалізації відіграє правильно організована реформація системи вищої військової освіти і, зокрема, створення і розвиток сучасного інформаційно-освітнього середовища вищого військового навчального закладу (ВВНЗ). Зазначимо, що, незважаючи на достатньо помітне висвітлення в інформаційному просторі проблем, що стосуються сучасних інформаційно-освітніх середовищ, статті, що з'являються, аналізують даний аспект лише відносин цивільних освітніх установ. Між тим, військові інформаційно-освітні простори мають значні і специфічні відмінності, які слід також докладно і постійно аналізувати в процесі їх розвитку.

Інформаційно-освітні простори ВВНЗ помітно відстають від своїх «родичів» у цивільних ВНЗ через низку об'єктивних причин. Головною з них виступає неможливість широкого інформаційного мережевого забезпечення навчального процесу військових за спеціальними дисциплінами у зв'язку з негарантованим станом захисту та безпеки інформації. Друга причина теж очевидна – вкрай недостатнє матеріально-технічне і фінансове забезпечення ВВНЗ. Нарешті, протягом останніх років формуються два важливих процеси: 1. Розвиток технологій програмного і апаратного забезпечення захисту та безпеки інформації досяг рівня, при якому стає можливим створення і розвиток сучасного інформаційно-освітнього простору ВВНЗ; 2. Зовнішньополітичні процеси, які розгортаються, значною мірою незалежно від волі України, не залишають вибору: настав час «годувати свої Збройні Сили, аби не довелося годувати інші». Це виразилося в низці рішучих дій, які владні органи останнім часом прийняли у військовій галузі і зокрема в прийнятті нової редакції Військової доктрини України. Ось чому автор упевнений в актуальності питань, які далі висвітлюються в даній статті.

Автор статті виступив організатором і учасником педагогічного експерименту «Організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики» який проводився протягом 2011-2012 років на базі Військової академії (м. Одеса). За його програмою були також проведені наукові дослідження щодо розбудови у Військовій академії сучасного інформаційного простору. Результати цих досліджень покладені в основу даної статті.

Використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі та створенню інформаційно-освітніх просторів вищих професійних навчальних закладів присвячені дослідження таких науковців, як Биков В., Зязюн І., Кирилова Г., Копиленко Ю., Роберт І., Сисоєва С. [2–6] та інших. Створення складної, ієрархічно впорядкованої системи інформаційно-освітнього простору є неможливим без використання здобутків нової перспективної науки – **педагогічної логістики**. Дослідженню проблем педагогічної логістики в комп'ютерних системах присвячені роботи таких науковців, як Денисенко В., Крупнов Ю., Лівшиць В., Маркова М., Мельников М. та ін. [9–12]. Аналіз

наукових публікацій авторів, які згадані у наведеному вище переліку, свідчить, що ще й досі проблема формування сучасного інформаційного простору вищого навчального закладу достатньо фрагментивна, висвітлює лише окремі специфічні аспекти і перебуває таким чином у стадії первинного розвитку. Воєнний аспект даної проблеми взагалі не розглядається.

Автор пропонує метод військової педагогічної логістики для створення і оптимізації сучасного інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ. Наводяться основні логістичні показники і аналізується їх роль у такому процесі. Тенденції, що складаються в галузі військової професійної діяльності та системі вищої військової освіти, а також перспективи їх розвитку вимагають якісного відновлення не тільки змісту, стандартизації і педагогічного супроводу вищої військової освіти, але й формування принципово нового інформаційно-освітнього середовища вищого військового навчального закладу (ВВНЗ). Інформаційне освітнє середовище ВВНЗ покликане максимально полегшити і зробити мобільним взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу підготовки військових фахівців на всіх її етапах – від випускних класів загальноосвітніх навчальних закладів (початкова військова підготовка) до професійного становлення випускника ВВНЗ на первинних посадах у військах та безперервного підвищення його кваліфікації протягом всієї наступної військово-професійної діяльності. Крім того, вона забезпечує постійну мобілізаційну готовність офіцерів запасу з використанням принципів і методів дистанційного навчання й інформування. У такий спосіб у військовій сфері може бути досягнутий оптимальний стан, який відповідає умові: «Помірні за чисельністю професійні Збройні Сили – великий і якісний офіцерський резерв, який швидко мобілізується». Інформаційне освітнє середовище є активним суб'єктом ефективної взаємодії ВВНЗ із замовником – армійськими підрозділами. Саме цей активний зворотний зв'язок може гарантувати розв'язання давно назрілої проблеми – Збройні Сили мають практично у безупинному режимі реального часу орієнтувати ВВНЗ на вирішення різноманітних проблем реальної військово-професійної діяльності, що виникають із часом. Такий же зв'язок засобами інформаційно-освітнього простору ВВНЗ має формуватися між ВВНЗ і загальноосвітніми навчальними закладами, за допомогою якого ВВНЗ зможе орієнтувати й корегувати їх діяльність у галузі початкової військової підготовки старшокласників. У такий спосіб інформаційне освітнє середовище ВВНЗ візуалізує і акцентує не тільки об'єктивні фактори модернізації військової професійної освіти – наукові, економічні, соціальні, демографічні, але і суб'єктивні, наприклад, усвідомлений та мотивований вибір самих випускників шкіл і їхніх батьків.

Специфіка військово-професійного інформаційного освітнього середовища ВВНЗ в умовах реформування Збройних Сил полягає в тому, що вона покликана оперативно синхронізувати численні та швидкозмінні інформаційні потоки [4], у числі яких корегувальні, орієнтаційні й адаптаційні інформаційні потоки. Вони відображають: можливість постійної **корекції** змісту, обсягів і профілів навчання у ВВНЗ; безупинний розвиток та вдосконалювання **орієнтації** курсантів (слухачів) ВВНЗ у швидкозмінних умовах військово-професійної діяльності; докладний і постійний моніторинг професійної діяльності випускників ВВНЗ; своєчасне інформування про зміни вимог до військово-професійної діяльності на первинних посадах у військах, способах та методах **адаптації** до повсякденної військової служби і до можливих кризових ситуацій у військово-професійній діяльності, про затребувані й перспективні спеціальності і спеціалізації, про новини в галузі військового мистецтва, озброєнь та військової техніки тощо. Проблема модернізації військової професійної освіти сьогодні полягає в тому, що поставлені цілі не забезпечуються працездатним механізмом їх реалізації. Мова йде про науку керування змістом, якістю й ефективністю освіти. Для реалізації нової парадигми професійної освіти потрібний адекватний механізм, що називається **педагогічною логістикою** (перша наукова монографія з педагогічної (освітньої) логістики вийшла в Росії в 2003 р. [9]). Основне протиріччя між парадигмами освіти XXI століття і попередніх часів стало те, що і донині освітня система не тільки дає визначені знання, але одночасно вчить пунктуальності, слухняності і виконанню одноманітної рутинної роботи. Це не відповідає вимогам нового часу. Найважливішим завданням освітньої системи сьогодні є формування нового підходу, в якому виражені такі потреби: активна пізнавальна діяльність тих, кого навчають, партнерські стосунки між викладачами і тими, кого навчають, індивідуальний підхід до навчання – розкриття пізнавальних потенціалів особистості шляхом використання резервів, закладених природою. Ю. Крупнов вважає, що «освітня логістика є наука і техніка організації й співорганізації освітніх функцій (позицій) і процесів з погляду підвищення ефективності освітньої діяльності в цілому»[8]. Одне із завдань такої логістики – визначення оптимального поєднання навчальних дисциплін у рамках одного навчального плану чи паралельних планів підготовки фахівців, а також її дидактичного забезпечення. Педагогічна логістика, на думку В. Лівшиця, – це наука керування системою багатьох потоків у розвитку освіти. Педагогічна логістика

дозволяє автоматизувати педагогічну систему, керуючи потоками знань, навчань, психологічних впливів, заходів на захист і зміцнення здоров'я, навчальної інформації й технічного забезпечення навчального процесу [9]. Ці потоки утворюють логістичні ланцюги. Шляхом керування такими ланцюгами за законами педагогічної логістики можна оптимізувати їх у потрібний час, у потрібному місці і з визначеною метою. Інформаційно-освітнє середовища ВВНЗ з точки зору педагогічної логістики є впорядкована система логістичних ланцюгів, керування якими відбувається автоматично, за визначеним законом оптимізації. Потік знань містить у собі такі ланки, як виробництво знань, модернізацію застарілих і дистрибуцію знань в освітньому просторі. Психологічний потік спрямований на необхідність цілеспрямованого виховного впливу за принципом логістики «точно в термін».

Основна проблема в процесі навчання – створення єдиного освітнього простору, що веде до суттєвого розширення і збагачення горизонту знань. Створення єдиного освітнього простору дозволить отримати умови для укладання інформаційних модулів знань, які можливо за потребою оперативно переміщувати і вдосконалювати на досягнення головної мети сучасного військово-професійного навчання – швидкого й адекватного реагування на швидку зміну вимог реального військового буття.

Потік заходів щодо здорового способу життя спрямований на розвиток і реалізацію творчого потенціалу та тривалість активної діяльності особистості. Тільки здоровий військовий фахівець здатний до швидкої адаптації до нових умов військово-професійної діяльності, позитивної соціалізації й індивідуалізації при переході до цивільного життя, тому в педагогічній системі здоров'я і формування навичок до його збереження й зміцнення має особливе значення. Потік інформації підкорюється принципам інформаційної логістики, які визначені засновниками науки кібернетики (зокрема К. Шенноном, Р. Вінером, В. Глушковим та інш.). Він інтегрує освітній простір у єдину систему. Інформаційний потік дозволяє здійснювати керування і макрооб'єктами забезпечення навчального процесу, і кожним із тих, кого навчають. Потік дидактичного забезпечення в умовах ВВНЗ набуває особливого значення – він упорядковує (синхронізує) постачання й догляд технічних засобів навчання, військової техніки, зразків сучасного озброєння за вимогами поточного навчального процесу. З оглядом на їх чималу вартість, логістичний підхід у формуванні дидактичного забезпечення підготовки військових фахівців може привести до відчутної економії і збереження як матеріальних, так і фінансових ресурсів.

В даний час існує визначений дисбаланс між попитом Збройних Сил на кваліфікованих військових фахівців, що володіють на достатньо високому рівні необхідною військово-професійною компетентністю в конкретній галузі військової діяльності, з одного боку, і обмеженими можливостями ВВНЗ на задоволення такого попиту, з іншого. Це відбувається з таких причин: при формуванні і виконанні освітнього замовлення ВВНЗ недостатньо враховується поточний стан військово-професійної діяльності; замовники на випускників ВВНЗ найчастіше не вказують свої вимоги з перспективою можливих змін військово-професійної діяльності на період навчання у ВВНЗ і не беруть участі в уточненні навчальних планів та навчальних програм при підготовці під конкретне службове місце; ВВНЗ не в змозі забезпечити широкий спектр освіти випускників із професій, що користуються попитом на ринку праці в цивільному житті, що ускладнює процес адаптації і соціалізації військових у разі масових скорочень Збройних Сил; ті, хто навчається, не виявляють чи не знаходять належної мотивації в навчальному процесі ВВНЗ до освоєння знань, умінь і навичок базової освіти, у результаті не мають можливості пройти добір при працевлаштуванні через нездатність виконувати вимоги роботодавців.

Педагогічна логістика пропонує набір функцій, механізмів і алгоритмів, що дозволяють проводити оцінку ефективності функціонування інформаційного освітнього середовища. Вона реалізує баланс матеріальних і нематеріальних ресурсів, баланс потреб військово-професійної освіти й вимог військово-професійної діяльності, а також вимог суспільного життя. На основі методу педагогічної логістики синхронізуються інформаційні потоки, до яких належать потреби військ у підготовці високоякісних військових фахівців, новітні освітні технології і способи їх застосування, механізми виробництва нових знань тощо. Для забезпечення синхронізації інформаційних потоків необхідно сформувати номенклатуру основних параметрів означених потоків, які істотно впливають на досліджуване освітнє середовище, і є частиною структури системи військово-професійної освіти, з урахуванням особливостей їх життєвого циклу. Метод логістики в педагогіці, націлений на проектування інформаційного освітнього середовища, характеризується специфікою взаємозв'язків логістичних потоків із принципами військової педагогіки й особливостями даного інформаційного середовища. Ця специфіка полягає в тім, що провідним логістичним ланцюгом в інформаційно-

освітньому середовищі є інформаційний, який керує всіма іншими потоками з урахуванням принципів сучасної військової педагогіки. Педагогічна логістика, що керує потоками, пропонує набір функцій, механізмів і алгоритмів, що дозволяють проводити оцінку ефективності процедур модернізації для вдосконалювання військово-професійної підготовки, враховувати динаміку кваліфікаційних характеристик випускника і вимог Збройних Сил до військового фахівця. Вона ж одночасно виробляє баланс матеріальних і нематеріальних чинників інформаційно-освітнього простору й потреб військово-професійної освіти.

Спираючись на проведені на базі факультету підготовки військових фахівців матеріально-технічного забезпечення Військової академії (м. Одеса) попередні дослідження ми визначаємо метод військової педагогічної логістики як: сукупність науково обґрунтованих інформаційно-педагогічних вимог до організації інформаційних потоків; сукупність передбачуваних результатів підготовки військових фахівців, досяжних при належній синхронізації виділених інформаційних потоків; адекватність системи військово-професійної освіти потребам Збройних Сил, що динамічно змінюються, яка може досягатися за рахунок посилення мобільності змісту освіти в умовах автоматизованого інформаційно-освітнього простору ВВНЗ; ефективність проектування військово-професійної інфраструктури інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ; набір структурованих завдань і способів їх розв'язку, які ієрархічно структуровані з позиції їх потреби в проектуванні інформаційного освітнього середовища.

Найбільш значимі з них мають бути чітко узгоджені із сукупністю інформаційно-педагогічних вимог до організації інформаційних потоків, що базуються на основних правилах логістики [12]: оперативна передача даних між ВВНЗ і Збройними Силами, координація напрямку їх освітньої діяльності; визначення кількості й термінів підготовки кваліфікованих військових фахівців, визначення часу і необхідної кількості матеріальних витрат для задоволення потреб Збройних Сил; зведення до заданого мінімуму часу підготовки й кількості підготовлених військових фахівців заданої спеціальності і спеціалізації; визначення й оптимізація необхідної кількості науково-педагогічних працівників (НПП) з метою послаблення впливу коливань попиту на військових фахівців; динамічне професійне вдосконалення НПП і модифікація структури ВВНЗ у відповідь на випадкові зміни потреб на підготовку військових фахівців.

У рамках методу військової педагогічної логістики досить виразно можна визначити показники, що характеризують основні проблемні напрямки при підготовці військових фахівців для Збройних Сил України, що дозволяє окреслити ефективні шляхи проектування інформаційного освітнього середовища ВВНЗ. Розглянемо найбільш значні з них.

Показник відповідності структури підготовлюваних військових фахівців потребам Збройних Сил. Випускники витрачають помітний час життя, а потім не можуть знайти посаду у ЗСУ відповідно одержаним спеціальностям і спеціалізаціям. Або інша типова ситуація. Держава витрачає чималі кошти на підготовку військового фахівця, а він з курсантських лав прямує у цивільне життя, в чому проявляється, передусім, недостатня робота ВВНЗ і держави на створення певного мотиваційного спектра в підготовці військових фахівців. Одним із результатів функціонування сучасного інформаційно-освітнього середовища у ВВНЗ може бути нормалізація в цьому проблемному питанні.

Показник відповідності діючих освітніх стандартів вимогам ЗСУ. Розвиток сучасних військових технологій усе більше вимагає саме вищої військово-професійної освіти, що є важливою умовою створення сучасної, достатньо ефективної і боєздатної професійної армії. Для базової соціалізації достатньо освіти на рівні бакалавра. Диплом бакалавра повинен стати не тільки основою для подальшого формування військового фахівця, але і свідченням загальної професійної компетенції, достатньою для задоволення будь-якого можливого роботодавця. При бажанні військового фахівця у нього не має бути перешкод для досягнення кваліфікаційних рівнів підготовки на базі цивільних ВНЗ «спеціаліст» чи «магістр» для реалізації себе в науковій чи навчальній сферах. Безумовно, це відповідає інтересам самих ЗСУ – більший рівень професійної кваліфікації кожного офіцера забезпечує більш високий військово-професійний рівень усіх ЗСУ і, відповідно, більш високу їх боєздатність.

Показник модернізації інформаційно-технологічної бази ВВНЗ з урахуванням сучасних вимог та потреб тих, кого навчають. Зокрема, йдеться про більш активне і продуктивне використання електронних інформаційних ресурсів. Сучасні інформаційні технології надають численні, принципово нові дидактичні засоби навчання: електронні бібліотеки з електронними підручниками й посібниками, автоматизовані системи самостійного тестування знань і вмінь, інтерактивні лабораторні практикуми та спеціалізовані тренажери озброєння і військової техніки, засоби мультимедійної підтримки всіх

видів аудиторних занять та самостійної підготовки курсантів (слухачів). Персоналізація даних користувачів в інформаційно-освітньому середовищі ВВНЗ дозволяє відслідковувати поточну успішність навчання всім учасникам навчального процесу – від курсантів до керівників ВВНЗ. Факультети через інформаційно-освітній простір ВВНЗ оперативно сповіщають про розклади занять і можливі зміни в них, а також доводять до особового складу накази та розпорядження керівництва. Служби ВВНЗ також повністю автоматизують свою діяльність через інформаційно-освітнє середовище ВВНЗ й, таким чином, теж уключаються в режим економії часових, матеріальних і фінансових ресурсів, що має важливе значення в умовах економічної кризи.

Показник наявності й створення науково-освітніх комплексів ВВНЗ. Наявність подібних структур може забезпечити функціонування системи дистанційної та безупинної освіти на термін усієї служби військового фахівця, підготовки кадрів різної кваліфікації, виходячи з вимог ЗСУ і суспільства.

Інформаційно-освітнє середовище ВВНЗ повинно являти собою структуру, що включає в себе різноманітні освітні й наукові організації, які разом забезпечують на високому військово-професійному рівні всі напрямки позитивного розвитку особистості, яка обрала для себе високу долю захисника держави. Отже, сучасне інформаційно-освітнє середовище ВВНЗ є потужним засобом автоматизації та інтеграції всіх видів його діяльності. Його створення веде до принципових позитивних зрушень в ефективності і якості підготовки військових фахівців.

Розбудова й розвиток інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ природним чином вимагає застосування понять, характеристик і закономірностей нової науки – військової педагогічної логістики. Зокрема, вона дозволяє виділити саме ті логістичні ланцюги, які найбільше впливають на якість та ефективність створюваної системи щодо вирішення головного завдання – підготовки висококваліфікованих військових фахівців для ЗСУ. Застосування військової педагогічної логістики в процесі створення інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ оптимізує його і дозволяє виключити помилки у дидактичному, структурному, програмному й апаратному забезпеченні його дії, що безпосередньо веде до значної економії матеріальних і фінансових ресурсів.

Метод військової педагогічної логістики дозволяє здійснити узгодження вимог та потреб ЗСУ – замовника військових фахівців і споживача результатів їхньої військово-професійної підготовки і ВВНЗ – виконавця замовлення.

За прогнозами досвідчених науковців, проблема узгодження потреб ЗСУ з можливостями військово-професійної освіти у ВВНЗ з часом буде лише загострюватися, тому потреба в застосуванні методу військової педагогічної логістики для створення й оптимізації інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ завжди буде актуальною.

Список використаної літератури

1. Воєнна доктрина України (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року №390/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/14824.html>
2. Зязюн І. А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості / І. А. Зязюн // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України ; Академія педагогічних наук України. – Частина 2. – Х. : ОВС, 2002. – С. 28-44.
3. Кириллова Г. И. Принципы информационно-средового подхода к модернизации профессионального образования / Г. И. Кириллова. // Казанский педагогический журнал – 2008. – № 8. – С. 46-54.
4. Копыленко Ю. В. О создании единого информационно-образовательного пространства системы вузов УМО АМ / Ю. В. Копыленко, Б. М. Позднеев // Проблемы информатизации высшей школы. – М., 1996. – N 1. – С. 3-6.
5. Информационные и коммуникационные технологии в образовании : учебно-методическое пособие [И. В. Роберт, С. В. Панюкова, А. А. Кузнецов, А. Ю. Кравцова ; под ред. И. В. Роберт]. – М. : Дрофа, 2008. – 312 с.
6. Сисоева С. О. Педагогічні технології в сучасному освітньому просторі / С. О. Сисоева // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України; Академія педагогічних наук України. – Частина 2. – Х. : ОВС, 2002. – С. 311-325.
7. Денисенко В. А. Основы образовательной логистики. – Калининград : Изд-во КГУ, 2003. – С. 76–81.
8. Крупнов Ю. В. Управление качеством образования и образовательная аналитика [Електронний ресурс] / Ю. В. Крупнов. – Режим доступу : http://spasem-shkolu.p-rossii.ru/8/249_1.shtml
9. Лівшиць В. Л. Педагогічна логістика / В. Л. Лівшиць. – Сб Полісвітєі : Кохтла-Ярве. – 2007. – № 1. – С. 72-79.
10. Маркова М. В. Анализ концепций и моделей управления качеством образовательной деятельности / М. В. Маркова // Успехи современного естествознания. – 2008. – № 12 – С. 54–56
11. Мельников М. О. Освітня логістика / М. О. Мельников. – Миллион, 2005. – № 12. – 273 с.
12. Савенкова Т. И. Логистика / Т. И. Савенкова. – ООО «Издательство «Омега-Л», 2010. – 326 с.